

Lidská touha po poznání jako příslib věčnosti

Roman Cardal

27. júna 2023 + Spoločnosť + CZ, Filozofia

Falešný realizmus

Jeden z typických rysů lidského života je *nespokojenost*. Tím, že člověk žije v *čase*, který sestává z minulého, přítomného a budoucího, nedokáže se plně ponořit do své přítomnosti, protože ji *přesahuje* směrem k tomu, co má teprve přijít. Okamžiky naprosté spokojenosti jsou pro nás velmi vzácné a trvají jen krátce. Sportovci, kteří dosáhnou vytouženého úspěchu, dospívají na vrchol svého štěstí, ale po určité době tento pocit *vyprchá* a zbude z něj *jen vzpomínka*.

Znám to ze své vlastní rodiny. Můj otec je dosud nepřekonaným držitelem rekordu v počtu získaných titulů mistra Československa v běhu na lyžích, což mu jistě v době, kdy byl na vrcholu své sportovní kariéry, přinášelo značné uspokojení. Ve svém životě jsem však nepotkal nikoho, kdo by upřímněji než on vyslovoval známé přísloví „*Všechna sláva, polní tráva*“. Když jsem byl ještě plný mladického elánu, dost jsem se tomuto jeho postoji podívoval. S přibývajícím věkem mě tento údiv opustil.

Ilustračný obrázok, zdroj: pxhere.com

Podobně je tomu i se štěstím, které lidé zažívají v momentě, kdy se zamilují. Mají dojem, že se „dotkli věčnosti“ a že již dosáhli všeho, po čem kdy toužili. Plynutí času jim ale ukáže, jak prchavé jsou tyto emoční stavy.

Někteří z těch, kdo se považují za „realisty“, z toho vyvozují určitý závěr. Mají za to, že *je iluzorní hledat v životě něco trvalého a dokonalého*, a na důkaz toho se odvolávají ke své vlastní zkušenosti, která mnohdy zahrnuje i zkušenosti druhých, s nimiž se v životě setkali. Podle nich je vše *jen dočasné a pomíjivé* a pouze s tím se prý chtě nechtě musíme *spokojit a smířit*.

Toto „realistické“ doporučení „zkušených“ jedinců se ale nedá uskutečnit. Stačí být opravdu pozorný ke své vlastní životní zkušenosti – i když nás něco opravdu uspokojuje, nikdy se nejedná o spokojenost úplnou a naprostou. Vždy bychom si přáli *ještě něco navíc* – minimálně chceme, aby nás přítomná satisfakce nikdy neopustila, což je rozhodně *více* než se může fakticky realizovat. Můžeme si sice říct, že musíme být spokojeni *s tím co máme*, ale tím bychom neměli mít na mysli naprostou rezignaci na to, že *jednou*

něčeho trvalého a definitivně uspokojujícího dosáhneme.

Měli bychom tím spíše mínit jen to, že *za daných okolností* (v této časné existenci) je dobré být vděčný za méně než bychom chtěli mít, neboť přílišná touha po tom, co nemáme a mnohdy ani mít nemůžeme, nám znemožňuje těšit se ze zdrojů dobra, jež máme k dispozici.

Nedokonalost jako příslib budoucí dokonalosti

V antice to byl především Platón, který tuto otázku diskutoval zvláště ve vztahu k lidskému poznání. Více než kdo jiný upozorňoval na to, že naše poznání je *nedokonalé a částečné*, a proto se nikdy nemůžeme zastavit u toho, co v přítomném okamžiku již známe. Byl si vědom, že prožívání *nedostatečnosti* našeho stávajícího poznání je znamením, jenž má pro filosofa velký význam. Jestliže totiž chápeme naši myšlenkovou nedostatečnost, vnímáme, že *bychom měli poznávat více a dokonaleji*, než fakticky poznáváme. Bytost, jejíž poznání by bylo zcela absorbované daností svých předmětů (jak je tomu například u zvířat) by *žádné znepokojení nad nedostatečností* svých poznatků neprožívala.

Vědomí tohoto propastného rozdílu mezi tím, co jsme dosud poznali a tím, co bychom poznat mohli a měli, nás doprovází po celý život a pokud nenecháme odvést naši pozornost jiným směrem, mělo by v nás být přítomné až do jeho úplného konce.

Co tato skutečnost pro člověka znamená, si můžeme vykreslit na nějakém konkrétnějším příkladě.

Představme si dítě, jemuž jeho otec odkázal *obrovské bohatství*. Protože je zatím malé, nemůže se vlastnictví tohoto jmění ještě ujmout, ale přesto si uvědomuje, že jednou přijde čas, kdy k převzetí majetku z jeho strany dojde. Když pak dospěje do věku, kdy má k majetkovému převodu dojít, zjistí, že zdroj, který by ho po materiální stránce naprosto zajistil, je pro něj nedostupný. Vynořily se totiž *jisté překážky*, jež zisku tohoto bohatství brání. Ke svému velkému zklamání onen mladý člověk nakonec zjistí, že bude *až do své smrti od svého dědictví odloučen*, protože uvedený problém není možné vyřešit. Touha po majetku ho sice neopustí, její naplnění však zůstane jen v říši snů.

Tento příklad popisuje, v jakém stavu se nachází člověk během své pozemské existence. Postupně si totiž uvědomuje, že *má nárok* na mnohem obsáhlejší a dokonalejší poznání, než jakým ve svém více či méně dlouhém životě disponuje. Zmíněný nárok plyne z povahy jeho rozumu, který je *kapacitou k poznávání všeho, co je*. Jinak řečeno, člověk disponuje obrovským kognitivním potenciálem, jenž se během jeho života uskutečňuje *vždy jen částečně*. Právě proto jsme stále nespokojeni s tím, co víme a toužíme poznávat a vědět stále více. Známý příběh Fausta je výrazem této skutečnosti. Cicero pro postižení uvedené situace používá velmi výstižných slov. Tvrdí, že člověku je vlastní *insatiabilis cupiditas veri videndi – nenasytitelná touha vidět pravdu*.

Lidská bytost chce znát, co je to svět, v němž žije a především kým je on sám. Přeje si o tom znát pravdu. Toto hluboké a hlubinné přání, tato touha srdce je *nenasytitelná* proto, že žádný z lidí, byť by byl sebevzdělanější, nemůže ani na konci dlouhého života říct, že se již poznáním světa a sebe samého zcela nasytil. I on totiž musí přiznat velké nedostatky svého vědění.

Pesimistická a optimistická alternativa

Co z těchto poměrů dokáže vyčíst filosof? Otvírají se před ním dvě alternativy. Ta první ústí do interpretace lidského života, podle níž je jeho hlavním znakem *nesmyslnost*. Je dána tím, že člověk je krutě ovládán

touhou, kterou přes veškerou svou snahu *nikdy nemůže naplnit*. Sartre se proto o člověku vyjadřuje jako o „neužitečné vášni“. V jeho pohledu v sobě každý z nás živí hluboké *očekávání naplnění*, jehož se nám však *nikdy nedostane*. To signalizuje *beznadějnou absurdnost* lidské existence.

Jinak se na tento problém dívá Platón a po jeho vzoru i další myslitelé. I on vnímá *dramatičnost* situace člověka a právě kvůli vhledu do této dramatičnosti používá velmi ostrých obrátů. Rozpoznává překážku dosažení uspokojivého poznání ve vazbě našeho rozumu na smysly, což omezuje jeho výhled na celek skutečnosti. Tento celek reality jsme sice schopni poznávat, ale jen stínově a prostřednictvím média hmotných věcí. V lidském srdci to může vyvolat postoj *odporu a vzpoury* a v tomto duchu je také formulováno Platónovo stanovisko: „*Zdá se, že nás při zkoumání za účasti rozumu vede k cíli jakoby nějaká úzká stezka, protože pokud máme tělo a naše duše je smíšená s tímto zlem, nikdy nedosáhneme náležitě toho, po čem toužíme; a ten předmět naší touhy je, jak tvrdíme, pravda.*“

Na rozdíl od Sartra a ostatních filosofů absurdity se Platón domnívá, že *nesmyslnost* je nemyslitelná a nerealizovatelná. Co je nesmyslné a absurdní, to nelze myslet, protože myšlení je schopnost odhalovat smysl věcí. Absurdní myšlenka, nakolik „je skutečně“ absurdní, není žádnou myšlenkou. A ze stejného důvodu ani nemůže nic absurdního reálně existovat, neboť absurdita „je“ absurditou právě proto, že *odporuje tomu, co je skutečné*. Proto Platón nahlíží, že lidský život *nemůže být absurdní a nesmyslný*. Byl by jím však, kdyby nikdy nedosáhl *bohatství poznání*, k němuž díky kapacitě svého rozumu nezadržitelně směřuje. V tom spočívá doklad, že se náš život *smrtí nekončí, ale přechází do nové fáze*, v níž naše toužebné očekávání dosahuje svého naplnění.

Do hry samozřejmě vstupuje také faktor mravní – i po smrti je možné zůstat odříznut od vytouženého cíle, což však není připsatelné na konto bytostné struktury lidské reality, nýbrž na konto svobodné volby, jíž člověk odmítá podmínky vlastní seberealizace.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/lidska-touha-po-poznani-jako-prislib-vecnosti/>